

ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРИВЛИЧАНЕТО КАТО ОБВИНЯЕМ

Галин Андонов

*Секция по Наказателноправни науки в Институт за държавата и правото при
Българска академия на науките
Гр.София 1000, Република България
e-mail: galinandonov@mail.bg*

CONSEQUENCES OF INVOLVING A PERSON IN THE CAPACITY OF ACCUSED

Galin Andonov

*Department of Criminal Science within the Institute for the State and Law by
The Bulgarian Academy of Sciences
Sofia 1000, Republic of Bulgaria
e-mail: galinandonov@mail.bg*

ABSTRACT

The report contains an overview of the consequences for the accused person following his or her involvement in the penal procedure in this capacity – newly granted rights; new obligations and restrictions according to the dispositions of the Penal procedure code and the European convention on Human Rights and Fundamental Freedoms as well as those contained in the Classified Information Protection Act, the Labour Code, the Bulgarian Personal Documents Act, the Weapons, Ammunition, Explosives and Pyrotechnical Products Act, the Judiciary System Act, the Ministry of Interior Act, the Republic of Bulgaria Defence and Armed Forces Act and the Ordinance on the procedure for police registration.

Key words: involving, accused, consequences, rights, obligations

Увод

Докладът е посветен на последиците от важен момент в хода на наказателното производство, а именно - привличането като обвиняем на лице, за което има достатъчно доказателства за виновността му в извършване на престъпление от общ характер.

След като бъде привлечено като обвиняем, за това лице се пораждат нови права, възникват задължения и ограничения, както съгласно нормите на Наказателно-процесуалния кодекс и Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, така и такива предвидени в Закона за защита на класифицираната информация, Кодекса на труда, Закон за българските лични документи, Закона за оръжията, боеприпасите, взривните вещества и пиротехническите изделия, Закона за съдебната власт, Закона за Министерство на вътрешните работи и Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България и Наредбата за реда за извършване на полицейска регистрация.

Житейските последици от това действие на правоприлагащите органи няма да са предмет на обсъждане, защото касаят личния живот на обвиняемия и макар и често пъти силно емоционални и драматични по своя характер, те са персонални и не засягат обществото в широкия смисъл на понятието. Независимо от това, тези последици също следва да се имат предвид преди вземане на решението за привличане на обвиняем. Възможността при неправилно и необосновано обвинение да бъде провален един, а често пъти и повече човешки животи следва да ангажира в най-висока степен моралната и законова отговорност на правоприлагащите органи.

Общи положения

Съгласно чл. 54 от Наказателно-процесуалния кодекс /НПК/ обвиняем е лицето, което е привлечено в това качество, при условията и по реда, предвидени по този кодекс.

I. Права, възникнали в резултат на привличането като обвиняем

1. Права, регламентирани в НПК

Наказателно-процесуалния кодекс е нормативният акт, който урежда процедурата по осъществяването на наказателното правоприлагане и правораздаване. Ето защо, е напълно естествено, именно, в него най-подробно да са посочени правните последици, възникващи в резултат от привличането на обвиняем.

Съгласно чл. 55, ал.1 от НПК обвиняемият има следните права:

- да научи за какво престъпление е привлечен в това качество и въз основа на какви доказателства;
- да дава или да откаже да дава обяснения по обвинението;
- да се запознава с делото, включително и с информацията, получена чрез използване на специални разузнавателни средства, и да прави необходимите извлечения;
- да представя доказателства;
- да участва в наказателното производство;
- да прави искания, бележки и възражения;
- да се изказва последен;
- да обжалва актовете, които накърняват неговите права и законни интереси;
- да има защитник;
- защитникът му да участва при извършване на действия по разследването и други процесуални действия с негово участие.

Освен този текст има и други посочени в НПК възможности, от които обвиняемият може да се възползва в хода на действащо наказателно производство, като законодателят е намерил необходимост да преповтори някои от вече посочените и да закрепил и други законови решения, които допълнително да гарантират правилното прилагане на закона спрямо обвиняемия:

- ако не владее български език, да му се предостави писмен превод на постановлението за привличане на обвиняем, на определенията на съда за налагане на мярка за неотклонение, на обвинителния акт, на постановената присъда и на решението на въззивната инстанция на разбираем за него език;
- право на защита;
- право да дава обяснения във всеки един момент;
- право да откаже да дава обяснения;
- въпросите, които му се задават от съответните органи следва да бъдат ясни, конкретни и свързани с обстоятелствата по делото и не трябва да подсказват отговори или да подвеждат към определен отговор;
- обвиняемият може във всеки момент на производството да се откаже от защитник, освен в хипотезите на задължителна защита;
- може по всяко време на досъдебното производство да поиска изменение на взетата мярка за неотклонение;
- може да иска разпит на свидетел пред съдия;
- може да иска да присъства на действия по разследването, дори да не се предвижда присъствието му;
- възниква правото му да се позове на презумпцията, според която обвиняемият се смята за невинен до установяване на противното с влязла в сила присъда. /по арг. от чл.16 НПК/;
- право да дава обяснения по повод престъпна дейност на други лица;
- право да участва в следствен експеримент, без да се унижава достойнството му и без да се създава опасност за здравето му;

- може да направи искане до съответния първоинстанционен съд да се отменят мерките за процесуална принуда;
- право да получи препис от постановлението за привличане;
- право да иска отмяна на отстраняването от длъжност;
- право времето, през което е бил настанен в психиатрично заведение, да се зачита като задържане под стража;
- право да му бъде предявен акта за принудително довеждане;
- право на преводач;
- след изтичане на повече от две години от привличането в случаите на тежко престъпление и повече от една година - в останалите случаи има право да бъдат отменени взетите по отношение на него мерки за процесуална принуда, както и да бъде отменена мярката за обезпечаване на гражданския иск, ако основанията за нейното налагане е отпаднало.

Считано от 28.05.2010 г. беше отменена разпоредбата на чл. 368 НПК, която предоставяше право на обвиняемия да направи искане до съда да бъде разгледано делото му, ако в досъдебното производство от привличането му обвиняем за тежко престъпление са изтекли повече от две години и повече от една – в останалите случаи. Тази правна възможност действаше процесуално дисциплиниращо на разследващите органи и прокуратурата и възпрепятстваше наличието на фигурата на “вечния обвиняем”, който да бъде разследван до изтичането на давностните срокове за деянието. Изборът на законодателя да отпадне този законов текст беше мотивиран с невъзможност да се съберат всички годни доказателства в този срок от две години, респективно една година, когато става въпрос за организирана и сложна от фактическа и правна гледна точка престъпна дейност.

2. По силата на разпоредбите на Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи също възникват различни нови права:

- като право на обвиняемия се въвежда защитата на кореспонденцията между него и адвоката му;
- поражда се правото на обвиняемия да бъде гледано делото му в разумен срок.

II. Редом с права, след привличането му като обвиняем, за този субект на наказателния процес възникват и редица задължения, а именно:

1. Задължения във връзка с мярка за неотклонение

1.1. При условие че спрямо обвиняемия бъде взета мярка за неотклонение, след запознаването му с акта, за него възниква задължение да не променя местоживеенето си, без да уведоми писмено съответния орган за новия си адрес.

1.2. Когато мярката за неотклонение е “подписка” обвиняемият поема задължение, че няма да напуска местоживеенето си без разрешение на съответния орган.

1.3. При мярка за неотклонение “гаранция” обвиняемият или друго лице трябва да я представи в определения срок.

1.4. Мярката “домашен арест” поражда задължение за обвиняемия да не напуска жилището си без разрешение на съответния орган.

1.5. Задължение да се явява пред съответния орган и да спазва правилата по взетата мярка за неотклонение /по аргумент на противното от чл. 66 от НПК/

2. Задължение да предостави образци за сравнително изследване при наличие на такова искане от съответния орган.

3. Задължение да не доближава непосредствено пострадалия, ако съответният първоинстанционен съд е наложил такава забрана.

III. Ограничения, възникнали с оглед новия статус на обвиняемото лице

1. Предвидени в НПК

- отстраняване на обвиняемия от длъжност

Съдът може да отстрани обвиняемия от длъжност, когато е привлечен за умишлено престъпление от общ характер, извършено във връзка с работата му, и има достатъчно основания да се счита, че служебното му положение ще създаде пречки за обективно, всестранно и пълно изясняване на обстоятелствата по делото.

- настаняване за изследване в психиатрично заведение

Обвиняемият може да бъде настанен за изследване в психиатрично заведение за срок до тридесет дни по искане на прокурора, а в съдебното производство - по искане на страните или по почин на съда, който разглежда делото. Ако срокът за изследване, определен от съда, се окаже недостатъчен, той може да бъде продължен еднократно с не повече от тридесет дни.

- принудително довеждане

Когато не се яви на разпит без уважителни причини, обвиняемият се довежда принудително, ако явяването му е задължително или съответния орган намери, че то е необходимо. Обвиняемият може да бъде доведен принудително без предварително призоваване, когато се е укривил или няма постоянно местоживееене.

- по отношение на обвиняемия могат да бъдат приложени и мерки за обезпечаване на глоба, конфискация и отнемане на вещи в полза на държавата

- могат да бъдат наложени мерки за обезпечаване на граждански иск

- ако бъде взета мярка за неотклонение законово се ограничава възможността за неограничено свободно придвижване

- забрана за напускане на пределите на Република България, когато обвиняемият е привлечен за тежко умишлено престъпление и прокурорът, в съдебното производство е наложил такава забрана. В съдебното производство забраната за напускане пределите на страната се налага от съда, който разглежда делото.

2. Ограничения, регламентирани в Закона за защита на класифицираната информация

- отнемане на достъпа до класифицирана информация или постановяване на отказ да се издаде разрешение за достъп. Едно от изискванията, за даване разрешение за достъп до класифицирана информация, е срещу лицето да няма образувано досъдебно или съдебно производство за умишлено престъпление от общ характер.

Органът издал разрешението за достъп до класифицирана информация, отнема издаденото разрешение по писмено предложение на служителя по сигурността на информацията, когато се установи, че лицето не отговаря на някои от изискванията.

3. Последици /ограничения/ по Закона за отбраната и въоръжените сили и Закона за министерство на вътрешните работи

Привличането на лице като обвиняем води до невъзможност да постъпи на работа в някое от т. нар. "силови ведомства", а при условие че вече работи в такова учреждение обикновено става причина за прекратяване на кадровата служба или на служебното правоотношение

- На военна служба се приемат български граждани, които отговарят на редица изисквания, едно, от които е срещу тях да няма образувано наказателно производство за умишлено престъпление от общ характер;

- Едно от необходимите условия, за да може дееспособно физическо лице да бъде държавен служител в МВР е да не е привлечено като обвиняем или да не е подсъдимо за умишлено престъпление от общ характер;

- Държавен служител в МВР може да бъде временно отстранен от длъжност по реда на Наказателно-процесуалния кодекс, когато бъде отнет достъпът му до класифицирана информация, ако заеманата длъжност изисква такъв - до влизане в сила или отмяната на акта, с който е отнет достъпът до класифицирана информация.

- Служебното правоотношение на държавния служител в МВР се прекратява при отказ или отнемане на разрешение за достъп до класифицирана информация.

4. Ограничения, въведени в Закона за оръжията, боеприпасите, взривните вещества и пиротехническите изделия

- неиздаване или отнемане на разрешително за оръжие поради образуването на наказателно производство /когато е за умишлено престъпление/

5. Ограничения, регламентирани в Наредбата за реда за извършване на полицейска регистрация

- извършване спрямо обвиняемото лице на полицейска регистрация - дейност по обработване на лични данни, която се осъществява при условията на ЗМВР с цел превенция, предотвратяване и разкриване на престъпления или за дейности, свързани със защитата на националната сигурност и опазване на обществения ред. /извършва се, когато лицата са привлечени като обвиняеми за извършено умишлено престъпление от общ характер/.

6. Ограничения, съгласно разпоредби от Закона за българските лични документи

- може да не се разреши напускане на страната на лица, по отношение на които е повдигнато обвинение за умишлено престъпление от общ характер, за което се предвижда лишаване от свобода до пет години.

7. Ограничения, посочени в Кодекса на труда

- ако работникът или служителят е бил привлечен като обвиняем по съответния ред не се признава за трудов стаж, времето през което работникът или служителят не е работил, поради отстраняване за извършено престъпление във връзка с работата;

- не се признава за трудов стаж времето на отстраняване от работа, след като работникът или служителят е бил привлечен като обвиняем, ако работникът или служителят не е бил оправдан или наказателното преследване не е било прекратено, поради това че не е извършил деянието, или че извършеното деяние не съставлява престъпление;

- за трудов стаж не се признава и времето, през което не е съществувало трудово правоотношение, когато уволненият поради задържане от органите на властта е останал без работа в резултат на това уволнение, когато е бил привлечен като обвиняем, не е бил оправдан или наказателното преследване не е било прекратено, поради това че не е извършил деянието, или че извършеното деяние не съставлява престъпление;

8. Ограничения, въведени в Закона за съдебната власт

Когато съдия, прокурор или следовател е привлечен като обвиняем за извършване на умишлено престъпление Висшият съдебен съвет временно го отстранява от длъжност до приключване на наказателното производство, както и обезщетението за прослужени години в системата не му се изплаща до приключване на наказателното производство.

Заклучение

Предвид предметната насоченост на това изследване систематизирането на правните последици от привличането на обвиняемия, регламентирани из различни нормативни актове има за цел, както да допринесе за прецизиране и усъвършенстване на практическата работа на правораздавателните и правоприлагащите органи, по отношение на действията им спрямо обвиняемото лице, така и да спомогне представителите на защитата, които следва да ангажират вниманието на клиентите си не само за техните права, но и за нововъзникналите им процесуални задължения и ограничения.

Използвани източници:

1. Европейска конвенция за защита на правата на човека и основните свободи
2. Кодекс на труда
3. Наказателно - процесуален кодекс
4. Наредба за реда за извършване на полицейска регистрация.
5. Закон за защита на класифицираната информация
6. Закон за българските лични документи
7. Закон за оръжията, боеприпасите, взривните вещества и пиротехническите изделия

8. Закон за съдебната власт
9. Закон за Министерство на вътрешните работи
10. Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България